

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.16, november 2020

Indledningen er redigeret af Krista Stinne Greve Rasmussen og Vanja Thaulow
Tilsyn ved dr.phil. Flemming Lundgreen-Nielsen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med
punktcommentarer, tekstredogørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Literaire Testamente

ved Kim Steen Ravn

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Tilblivelse
- 3 Indhold
 - 3.1 Titlen
 - 3.2 Fortalen
 - 3.3 Hoveddel
- 4 Norrøn mytologi
- 5 Modtagelsen
- 6 Censurens betydning
- 7 Efterliv
- 8 Anvendt litteratur

1 Anledning

Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Literaire Testamente udkom den 23. marts 1827. Anledningen havde sit udspring i, at Grundtvig i oktober 1826 var blevet dømt for injurier mod H.N. Clausen (Dam 1999, s. 11). Som følge af *Trykkefrihedsforordningen* (1799) blev han derefter underlagt livsvarigt censur. Injuriesagen førte til, at han nedlagde sit embede ved Vor Frelses Kirke den 8. maj 1826. Med *Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Literaire Testamente* gjorde han status over sit forfatterskab. Værket kan læses som en regnskabsaflæggelse i mødet med censuren (Auken 2005, s. 87).

Testamentet er dog ikke blot en retrospektiv fremstilling. Det rummer også de første antydninger af en forandret opfattelse af gamle temaer i forfatterskabet, bl.a. forholdet mellem norrøn mytologi og kristendom.

2 Tilblivelse

Den 30. oktober 1826 blev Grundtvig dømt for injurier mod H.N. Clausen og som følge af dommen underlagt livslang censur. De injurierende påstande var blevet fremsat i Grundtvigs *Kirkens Gienmæle* (1825), der var hans svar på Clausens *Catholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus* (1825). Helt præcist blev han dømt for at have brugt “fornærmelige Udladelser [ytringer]” mod Clausen, ytringer som dommen erklærede for “døde og magtesløse at være”, dvs. ugyldige, så de ikke var Clausen til skade (Dam 1999, s. 20). Grundtvig blev altså ikke idømt censur, hvilket er det indtryk hans egen metaforiske udlægning af dommen i testamentet kan efterlade (Grundtvig 1827, s. IV f.). Censuren var ikke en del af den egentlige injuriedom, men en følgestraf, siden en overtrædelse af *Trykkefrihedsforordningen* fra 1799 automatisk medførte livsvarig censur for den dømte. I praksis betød censuren dog ikke meget for hans forfattervirksomhed. Den berørte kun en enkelt udgivelse, nemlig tredje del af afhandlingen *Om Religions-Frihed* (1827, frigivet i 1866). Grundtvigs vedholdende forsøg på at få omstødt dommen over dette værk fortæller, hvor meget dommen alligevel gik ham på.

Politiassessor P. Eberlin gav i første omgang tilladelse til at trykke *Om Religions-Frihed* baseret på bogens første ark, dvs. de første 16 sider. Tilladelsen blev dog trukket tilbage, da han læste de efterfølgende ark (Holt 1933, s. 163). Grundtvig forsøgte med skrivelser til Eberlin og til Frederik 6. via kancelliet at få omstødt dommen. Den 22. marts skrev Grundtvig til Eberlin og bad om fritagelse for censur. Eberlin sendte anmodningen til kancelliet den 27. marts, der den 29. marts stadfæstede Eberlins beslutning. Den 2. april rykkede Grundtvig Eberlin for en begrundelse for afgørelsen, og den 8. april indsendte han gennem kancelliet en ansøgning til kongen om “*Fritagelse for Politicensuren*” (s. 163-165). To dage senere, den 10. april, rykkede han nok en gang for et begrundet svar. Den 2. maj underskrev kongen kancelliets forslag til resolution, der i al korthed lød “Det Ansøgte kan ikke bevilges”. Den 18. maj modtog Grundtvig resolutionen uden yderligere begrundelser (s. 167).

Den 6. marts fik tredje del af afhandlingen *Om Religions-Frihed* imprimatur (trykketilladelse) fra politiet. Efterfølgende blev denne del af værket dog beslægtet af politiet og først løsladt fra politikammeret i begyndelsen af 1866 (*Bibliografien*, bind 1, s. 215). *Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Litteraire Testamente* fik imprimatur den 21. marts 1827 (Grundtvig 1827, s. I). Grundtvigs fortale er dateret “Christianshavn i Marts 1827” (s. VI). *Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Litteraire Testamente* er formentlig påbegyndt umiddelbart efter Grundtvig blev klar over, at tredje del af *Om Religions-Frihed* alligevel ikke ville blive udgivet. Det litterære testamente er altså skrevet i tidsrummet mellem 6. og 21. marts 1827 (*Registranten*, bind III, fasc. 133.II).

3 Indhold

Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Litteraire Testamente domineres af tre temaer. Det ene er censuren. Det andet er hans forsvar for sin hidtidige skribentvirksomhed; hvorfor han er en blandet og dunkel skribent og skildringen af hans kamp mod åndløshed og for Bibelens, historiens og Nordens ånd. Det tredje og sidste er en forandret forståelse af den norrøne mytologi, en forståelse som endnu er i sin vorden og først foldes ud i *Nordens Mythologi eller Sindbilled-Sprog historisk-poetisk udviklet og oplyst* (1832).

Det litterære testamente præges af en spænding mellem mismod og optimisme. Poul Dam kalder titlen for mistrøstig (Dam 1999, s. 22), mens Flemming Lundgreen-Nielsen mener, værket er skrevet i en "næsten overgiven stemning, på én gang humoristisk og optimistisk" (Lundgreen-Nielsen 2007, s. 52). Poul Borum, der mener, at censuren også blev fulgt af selvcensur, kalder afhandlingen for et "forbløffende muntert og charmerende lille skrift, situationen taget i betragtning" (Borum 1983, s. 31). Kaj Thaning kalder værket for kaotisk, hvilket ifølge ham også er et af værkets centrale ord (Thaning 1963, s. 45).

Steen Johansen anlægger et mere snævert perspektiv. Ifølge Johansen bærer Grundtvigs litterære testamente helt ud i titlen spor af den situation, censuren fremkaldte for ham som skribent, og "selv følte han eksistensen af censuren meget haardt", hvad udtalelser i både værker og breve vidnede om (Johansen 1957, s. 55). Johansen skelner klart mellem de konsekvenser, der stammer fra censuren, og dem, der stammer fra domfældelsen og Grundtvigs egen beslutning om at nedlægge sit embede som følge af dommens mulige konsekvenser (se [indledningen](#) til *Kirkens Gienmæle mod Professor Theologiæ Dr. H. N. Clausen*, 4. afsnit).

Spændingen mellem mismod og veloplægthed kommer allerede til udtryk i mottoet på titelbladet. Med citatet fra Schillers digt "Resignation" fra 1786 henviser Grundtvig til en lykketilstand, der metaforisk er repræsenteret af Arkadien. I "Resignation" beskrives sjælens overgang til evigheden. Sjælen beretter om de mange ofre for sandheden, den bragte i ungdommen, og hvordan disse blev afvist af omgivelserne. Da sjælen beder om sin belønning i evigheden er svaret, at håbet og troen i det levede liv er sjælens belønning

Et eksempel på den overgivne stemning er Grundtvigs fremstilling af, hvordan han drømmer om, at censuren mod ham bliver ophævet. Han sammenligner sig med Jeppe fra Ludvig Holbergs komedie *Jeppe paa Bjerget* (1723). Jeppe troede han var død, da han vågnede i baronens seng, og kunne ikke tro det modsatte, før han blev vækket "til Live igen af den samme Ret, der har dømt ham til Døden" (Grundtvig 1827, s. V). Som Jeppe kan Grundtvig ikke vækkes til live igen, før dommen mod ham omstødes.

3.1 Titlen

Poul Borum mener, at titlen *Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Litteraire Testamente* uden tvivl alluderer til Jens Baggesens digt *Drømmen i*

Kronprindsessgade No. 390, Natten før den 28de October. En dansk Fortælling, hvor han undertegner sig som salig, dvs. afdød (Borum 1983, s. 31). Titlen peger derved også tilbage på bl.a. "Valhalla-Legen", en litterær polemik mellem Baggesen og Grundtvig (Lundgreen-Nielsen 1980a, s. 55). Her indgår den tilsyneladende død som en del af polemikken (se [indledningen hertil](#)), på samme måde som skribentens død gør det i Grundtvigs litterære testamente.

Borum skriver, at *Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Litteraire Testamente* er nøglen til forfatterskabet (Borum 1983, s. 31). Han understreger betydningen af *skribenten* i titlen på testamentet. Det er litteraten Grundtvig, der taler, og det er den rolle, han beskriver og tager afsked med i værket. Borum er på linje med Thaning, der også understreger, at det er *skribentens* og ikke *præstens* testamente, Grundtvig har skrevet (Thaning 1963, s. 45 f.). Det betyder dog ikke, at Grundtvig fuldstændig opgav digtningen. Han skrev lejlighedsdigte og sange i stort tal efter 1827. Der kom dog ingen egentlig digtsamling før *Nordiske Smaadigte* i 1838, som var et bearbejdet udvalg af tidligere udgivelser.

3.2 Fortalen

Skønt *Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Litteraire Testamente* tager udgangspunkt i aktuelle forhold og begivenheder, berører værket også forhold, som ikke direkte udspringer af de konkrete anledninger. Det drejer sig bl.a. om refleksionerne over forholdet mellem norrøn mytologi og kristendom. Det fremgår af den allerførste sætning i fortalen, hvor Grundtvig skriver, at hans brændende ønske er at være nordisk skribent (Grundtvig 1827, s. III). Nordisk skribent betyder her et ønske om at inddrage den norrøne mytologi og den nordiske ånd i forfatterskabet. Grundtvig lægger derved vægten på kontinuiteten i forfatterskabet og gør den norrøne mytologi til den røde tråd i værkerne. Kontinuiteten er en forudsætning for, at han kan fremskrive en anden opfattelse af forholdet mellem mytologi og kristendom (Auken 2005, s. 471). I sit litterære testamente "fremsætter han en forsonende forståelse af sit hidtidige forfatterskab og fører sin teoretisering over mytologien ind i *Nordens Mythologi 1832s baner*" (s. 470).

Grundtvig afslutter fortalen med en beskrivelse af sin åndelige kamp (Grundtvig 1827, s. VI). Han problematiserer injuriedommen så direkte, det lader sig gøre. Det var ikke ham, men hans pen der talte i *Kirkens Gienmæle*:

Sin Skjalde-Pen kan Ingen skjære selv, men kun fordærve, men selv min Skriver-Pen har jeg kun havt paa anden Haand, og naar jeg selv vilde spidse den, saa fik den Tænder og spruttede, saa jeg blev ærgerlig, og smeed den! (s. VI).

Det fremgår af fortalen til det litterære testamente, at Grundtvig har følt sig generet af censuren, som han kalder "Korset ved min Grav" (s. IV). Det er imidlertid ikke helt klart, på hvilken måde den lægger ham hindringer i vejen. På den ene side omtaler han flere steder sig selv som død og døende (s. III f.), og på den anden side skriver han, at han aldrig har følt sig "saa ordenlig prosaisk lyslevende som nu", hvorfor læserne på egen hånd må afgøre, om han virkelig er død eller levende (s. IV). Selv er han ikke sikker (s. IV).

Censuren førte også til, at Grundtvig var bekymret for sit levebrød som forfatter. Eftersom han havde nedlagt sit embede i maj 1826, var han henvist til at leve af sit forfatterskab. Bekymringen fremgår flere steder i det litterære testamente, mest dramatisk, hvor han beskriver, at andre opfatter ham som fredsforstyrrer og drabsmand (s. 38 f.). Ikke uden patos udbryder han i testamentets sidste afsnit:

Velan! jeg kan nedlægge Vaaben i Danmark, naar saa skal være, kan nedlægge min Pen, som mit *sidste* Offer paa det kun lidt for fredelige Danmarks elskelige Høi-Alter, jeg kan det, efter at have vundet den Klarhed jeg savnede, og efter at have aabnet Kampen forsvarlig, og, forandre Omstændighederne sig ikke mærkelig [mærkbart], da er min danske Skribent-Pen egenlig hermed saaledes nedlagt (Grundtvig 1827, s. 39).

3.3 Hoveddel

Værkets hoveddel er hverken inddelt i kapitler eller på anden vis opdelt ved hjælp af typografiske virkemidler som f.eks. blanke linjer eller andre skilletegn. Alligevel er denne del af værket så tilpas klart disponeret, at det kan inddeles i syv sektioner eller afsnit. Grænserne mellem de forskellige sektioner er ikke meget skarpe.

I den første sektion, side 1-4, imødegår Grundtvig samtidens kritik af sit forfatterskab. Han spørger retorisk, om han har misbrugt sine evner og med sit forfatterskab blot bidraget til at forvirre sine læsere (Grundtvig 1827, s. [1]). Svaret er nej. Grundtvig henviser til, at hans velvillige læsere har forstået ham, hvad han også mener, at hans ivrigste kritikere bør gøre (s. 2). Hensigten med forfatterskabet var at vække den norrøne mytologi til live igen, skønt kritikerne ikke forstod det:

det var Old-Tidens Aander, som jeg ikke blot gjorde Røgelse for, men oplivedes og besjæledes af, det mærkede man, men at Aander aldrig skabe aandløse Former, aldrig oplive dem, der arbeide paa Been-Huse og lovsynge Skygge-Billeder, det oversaae man, skjøndt min Pen i Historien ei skaanede det Mindste af alt Saadant (s. 2).

Grundtvig finder sine kritikere åndløse og vil rydde op i det åndelige kaos, som middelalderens uro har efterladt (s. 3).

I anden sektion, s. 4-5, understreger Grundtvig hensigten med sit forfatterskab gennem en beskrivelse af det kaos, som middelalderen og den nye tid har ført med sig. Ved at genoplive Bibelens, Nordens og historiens ånd, kan der bringes orden i det åndelige kaos, som "Middel-Alderens Gjæring og den ny Tids Dannelse" har været årsag til med deres sammenblanding af religioner og litteraturer (Grundtvig 1827, s. 3). Norden har de bedste forudsætninger for at finde tilbage til denne rene ånd og kultur, siden landene dér har undgået sammenblandingen (s. 5). Med det litterære testamente sammenfatter Grundtvig sin hidtidige virksomhed "som en kamp mod tidens åndløshed, og *for* en nordisk-folkelig genfødsel, inspireret både af Nordens, bibelens og historiens ånd" (Thyssen 1965, s. 102).

I tredje sektion, s. 5-9, opridses Grundtvig baggrunden for det åndelige kaos, han ønsker at bringe orden i. Det skyldes dyrkelse af de romerske, dvs. latinske, idealer:

Hist i Syden levede og virkede, kvad og kæmpede, grublede og skrev, i fordum Tid, de sindrige Græker og de skarpsindige Romere, saalænge til de baade aandelig og borgerlig

nedsank i Sophisteriets, Selv-Modsigelsens, Sløvhedens og Trældommens gruelige Chaos (Grundtvig 1827, s. 5 f.).

Det er samtidig disse idealer, der vækker interessen for folkenes egen ånd og kultur (s. 7 f.). Den første til at føre denne kamp var Oehlenschläger: "Skjalden kjende vi jo Alle, som lovsang Nordens Aand, som priste alle Aander, og bøiede sig dybt for Bibelens" (s. 8).

Grundtvig nævner ikke Oehlenschläger ved navn, hvad der udviser forskellen mellem dem og næsten gør beskrivelsen til et selvbillede (Auken 2005, s. 472). Interessen for den norrøne mytologi skriver Grundtvig helt tilbage til sin barndom (s. 8). Dette er endnu et eksempel på, hvordan han ser bort fra perioden 1810-1815, hvor mytologien ikke spillede nogen rolle i forfatterskabet (s. 471).

Det er dog tvivlsomt om den navnløse skjald er Oehlenschläger. I sidste halvdel af 1810'erne gav Grundtvig i stigende grad Jens Baggesen ret i hans årelange kritik af Oehlenschläger (se [indledningen til Tylvtestriden](#)). Allerede i sommeren 1812 fandt Grundtvig Oehlenschlägers digtning mytologisk, religiøs og digterisk uinteressant og åndløs (Lundgreen-Nielsen 1980b, bind 1, s. 522-524). I et brev til B.S. Ingemann fra den 9. april 1831 beskriver Grundtvig den åndelige afstand mellem ham og Oehlenschläger (Grundtvig & Ingemann 1882, s. 121). Ingemann tegner et lignende billede af Oehlenschläger, hvis stræben efter humanitet ikke erkender nogen ånd, hvis "Flugt divergerer fra hans og fra den velbehagelige Livs-Region, hvor han redte sig en Seng af sine Lavrbær" (s. 119).

Mere sandsynligt er den navnløse skjald Johannes Ewald. Kort før jul 1810 hørte Grundtvig Oehlenschlägers første forelæsninger som nyudnævnt professor i æstetik ved Københavns universitet. Forelæsningerne var en gennemgang af Ewalds forfatterskab, og de fik Grundtvig til at genlæse forfatterskabet, hvad der fremgår af hans salmer fra årene 1810-1811 (Lundgreen-Nielsen 1980b, bind 1, s. 388-390). I disse salmer indgår 'nordens ånd' som bærende elementer i Ewalds dramaer *Rolf Krage* (1770) og *Balders Død* (1775). Hans *Adam og Ewa* (1769) og hans sene lyrik i "Til Sielen" og "Følelser ved den hellige Nadvere" (begge 1780) vidner om hans kristne tro og åndsliv (s. 390).

Fjerde sektion, s. 9-30, er en detaljeret tilbagevisning af den kritik, der er blevet Grundtvigs forfatterskab til del. Kritikken er, detaljerigdommen til trods, ikke særlig konkret. Grundtvig bruger de første sider i denne del til at ironisere over sine kritikere. Her taler han om, at da "selv vi smaabitte Læsere fra forrige Aarhundrede" udmærket ved, at man end ikke med latinske disputatser eller sprænglærde værker kan udrette noget mod selv de mindste gårdnisser "i Aandens Verden", siden det er dem, der fører det levende ord (s. 9). Han giver dog visse indrømmelser til sine kritikere, når han siger, at bogormen har blandet sig for meget i skjaldens arbejde (s. 12). Grundtvigs digtning kaldes af kritikerne for indsigtsløs begejstring (s. 12), hvad han ironisk beklager og forklarer som et resultat af sin menneskelige skrøbelighed (s. 12). Betegnelsen indsigtsløs begejstring stammer fra H.C. Ørsteds anmeldelse af Grundtvigs *En mærkelig Spaadom* fra 1814 (se afsnit 3 i [indledningen hertil](#)). Grundtvig finder kritikken af hans værker idiosynkratisk, siden kritikerne "lastede

kun Alt, hvad de ikke kunde lide, hvor det saa end stod” (s. 13). Helt tydelig bliver ironien, når Grundtvig beskriver sig selv som discipel af Martin Luther og som gammeldags kristen (s. 14), som var det noget, han ikke selv vidste: “At jeg imidlertid har været partisk for Reformationen, især den evangelisk-lutherske, det har jeg først nyelig opdaget” (s. 15).

Mod slutningen af fjerde sektion bliver tonen mere alvorlig, særligt når han forklarer og forsvarer sine kirkepolitiske standpunkter (s. 16-21). Han vedgår, at han har begået fejl i sin kamp mod åndløsheden og for sit teologiske standpunkt. Han afviser dog anklagen om, at han ikke skulle være modtagelig for kritik, når blot den er kraftfuld nok: “thi med alle mine Feil har jeg aldrig havt den, at være blind for mine Feil, naar man viste mig dem” (s. 23). Grundtvig afslutter denne del af testamentet med at udviske forskellene mellem de tidlige og sene værker for at understrege kontinuiteten i forfatterskabet. Alle værkerne tjener samme formål, nemlig kampen mod det åndløse og det antinordiske (s. 29).

I femte sektion, s. 31-33, demonstrerer Grundtvig den brug af mytologien, han har beskrevet i den forrige sektion. Han genbruger bl.a. billeder fra digtet “Et Blad af Jyllands Rimkrønike” (1815) og *Nyaars-Morgen* (1824) og sammenfatter derved sin opfattelse af den norrøne mytologi. I optakten til sammenfatningen spørger han retorisk og ironisk, om ikke man bør “advare den boglærde Ungdom” mod ham (s. 30), da han tilsyneladende på samme tid både tjener og sammenblander ånden fra Bibelen, historien og den norrøne mytologi. Svaret falder i form af en apostrofe, som Sune Auken kalder for den største retoriske udladning i det litterære testamente (Auken 2005, s. 473), hvor Grundtvig henvender sig til den nordiske ungdom med ordene “Nu [dvs. nuvel]! Unger-Svende i Norden”, og han fortsætter:

jeg har et Ord, et Alvors-Ord, at tale med eder, før jeg tier, et Ord fra Aanden, som drev mig, et Ord at tale ei i Løn men i Lys, som min Færd har været fra det Første, skal blive til det Sidste, og høre mig, det skal I, saa sandt mit Fugle-Navn [dvs. digternavn] har nogensinde rystet sine Penne-Vinger over Svane-Vænget, saa det klang som Kvad i Nordens Øre! (Grundtvig 1827, s. 30).

Fuglebillederne stammer fra “Et Blad af Jyllands Rimkrønike” (1815) og *Nyaars-Morgen* (1824). Fuglesangen og fuglen har hver sin funktion. Sangen er et billede på oprindelsen til og sandheden af Grundtvigs digtning. Hvis den har sit udspring i Grundtvigs bryst, da er det en garant for digtningens kraft og betydning, mens fuglen repræsenterer erindringen om en fjern guldalder, som bringer mindet om guldalderen med ind i eftertiden. Ved at genoptage figurer og temaer fra tidligere værker bringer Grundtvig det litterære testamente ind i sin digteriske billedverden (Auken 2005, s. 473). Derved peger afhandlingen også frem mod *Nordens Mythologie* fra 1832. Den leder frem til en klar understregning af hensigten med forfatterskabet, nemlig at gøre den norrøne mytologi til en central del af forfatterskabet. Det, Grundtvig vil, er at:

vække den levende Kamp, uden hvilken vi er Dødens Trælle, uden hvilken vi see aldrig den guldtakte [dvs. guldtækkede] Gimle, see aldrig den levende Klarhed, som overstraalet Fuldkommenheds-Landet, og vindes kun hernelen, som Bruden er vundet, naar hun livsalig indsmiler Haabet i Beilerens Hjerte! (Grundtvig 1827, s. 31).

I sjette sektion, s. 34, skriver Grundtvig direkte, at det er sammenhængen mellem historiens, Nordens og Guds ånd, der er den røde tråd i forfatterskabet:

See, her er Nøglen til mine Gjemmer, her er Lede-Traaden i min Troi-Borg [dvs. labyrint], her er Forklaringen over [dvs. på] mit Chaos, i Lyset, som tidlig opgik [dvs. brød frem] over det, her er Regnskabet for min Uvidenskabelighed og mit vilde Fornuft-Had, her er Grunden til mine Lovtaler over Norden, Kilden til mit store Haab om Menneske-Forklaringen [dvs. forklarelsen af mennesket; herliggørelsen af mennesket] iblandt os, her er endelig Undskyldningen for min Drøm om Enighed [dvs. enhed] med Bibelens Aand i det historiske Norden (Grundtvig 1827, s. 34).

Der er ikke blot tale om en nøgle som metaforisk udtryk. Kaj Thaning skriver, at stedet udmønter nerven i Grundtvigs kamp mod åndløsheden (Thaning 1963, s. 48 f.).

Syvende sektion, s. 35-40, former sig som en længere forklaring af Grundtvigs kamp og dermed som en form for opsummering af det litterære testamente. Thaning understreger i sin behandling af testamentet, hvordan kampen mod åndløsheden er det afgørende tema i værket. Det gælder også i afslutningen (Thaning 1963, s. 49). Han citerer den passage, hvor Grundtvig mener, at hans skrifter beviser, at han ikke har grundlagt noget skolastisk system i åndens rige eller har noget slægtskab med åndløse bogstavryttere og selvsikre kættere (Grundtvig 1827, s. 37). Ifølge Thaning betyder Grundtvigs nye forudsætninger efter det litterære testamente, at han kan forsætte med afhandlingen "Om Christendommens Sandhed", han begyndte på i 1826 (Thaning 1963, s. 49).

Auken læser afslutningen som en indre kamp mellem liv og død repræsenteret som en mytologisk kamp mellem aserne (livet) og jætterne (døden), hvor Grundtvig tager stilling til fordel for aserne eller livet (Auken 2005, s. 476). Målet med myterne er ikke at forklare, hvad der i religiøs forstand er tilværelsens grund. Mytologien omfatter ikke hele tilværelsen, hvorfor testamentet peger frem mod *Nordens Mythologie* fra 1832 (Auken 2005, s. 87 f.). Auken lægger i sin læsning vægten på mytologien som et af flere tyngdepunkter i forfatterskabet efter det litterære testamente.

4 Norrøn mytologi

Ifølge Auken indeholder *Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Litteraire Testamente* de mest betydningsfulde refleksioner over mytologi mellem udgivelsen af *Danne-Virke* (1816-1819) og *Nordens Mythologie* fra 1832 (Auken 2005, s. 87). Udgangspunktet for det litterære testamente er Grundtvigs egen nutid med inddragelse af udvalgte elementer fra hans tidligere historie (s. 471), hvad der adskiller testamentet fra tidligere selvfrestillinger som f.eks. *Saga* (1811), *Kvædlinger eller Smaakvad* (1815), "Et Par Ord om Oldgranskning" (1817), og *Nyaars-Morgen* (1824). Fælles for disse tidlige frestillinger er kort fortalt, at de har et dominerende perspektiv, f.eks. Grundtvigs indre liv eller arbejdet med norrøn mytologi, og de er alle retrospektive evalueringer af de valgte perspektiver. I "Et Par Ord om Oldgranskning" gør Grundtvig status over sit arbejde med norrøn mytologi, ligesom han gør sig principielle overvejelser over de metoder, han vil anvende i fremtiden (se indledningen til "[Et Par Ord om Oldgranskning](#)").

Ifølge *Auken 2005* er *Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Litteraire Testamente* (1827) mere end bare en overgangstekst i forfatterskabet. Skønt ordet mytologi og navne på mytologiske figurer kun nævnes ganske få gange, er testamentet den mest udfoldede beskrivelse af mytologiens rolle i forfatterskabet. Med det litterære testamente viser Grundtvig sin nye opfattelse af mytologien derved, at han “med største selvfølgelighed taler om mytologien og bruger dens billeder og fortællinger i sin argumentation” (*Auken 2005*, s. 471).

Grundtvig ændrede sin opfattelse af mytologien fra 1808 til 1832. I 1808 udgav Grundtvig *Nordens Mytologi*, som fremstiller de norrøne myter som en sammenhængende tekst. Han fortolkede myterne som udtryk for en forståelse af verden parallel med kristendommens forståelse. I denne optik var Odin og Kristus begge sønner af Alfader. Forskellen var blot, at Kristus var en renere søn end Odin (Holm 2001, s. 16 f.). Da han i 1832 atter udgiver et værk med titlen *Nordens Mythologi*, fortolkes myterne nu som sanselige udtryk for menneskelige følelser som f.eks. længsel. Myterne fremstilles mere som udtryk for en livsopfattelse en religion, hvilket gør det muligt for Grundtvig at lade dem belyse samtiden (*Adriansen 2006*, s. 74).

5 Modtagelsen

Det litterære testamente blev anmeldt eller omtalt tre gange (jf. *Erslew 1843*, bind 1, s. 511, og *Erslew 1858*, bind 1, s. 592).

Ny Freia bringer en alt andet end begejstret anmeldelse signeret “Ts.”. Det vides ikke, hvem signaturen dækker over. Omtalen er både en kritik af det litterære testamente, Grundtvigs norrøne værker og hans polemiske facon. Grundtvigs bekendelser af egne fejl i testamentet betegnes som “tilsyneladende aabenhjertige” og han binder læserne ”for derefter at tildele dem Emanationer [dvs. udgydelser] af sin Aand efter Behag“ (*Ny Freia 1827*, s. 145). Grundtvig beskriver i testamentet sin gendigtning af den norrøne mytologi som en nødvendig bro mellem lærd og læg (Grundtvig 1827, s. 25). “Ts.” kalder det for “en heldig Tanke, at ansee dette Sprog [dvs. gendigtningen] for en Overgangsbroe”, hvis hensigt dog ikke indfries pga. det plumpe og grove sprog. Det får “Ts.” til spydigt at bemærke, at det ikke er meningen, at bygmesteren, dvs. Grundtvig, for evigt skal stå på sin bro (*Ny Freia 1827*, s. 146).

“Ts.” understreger videre, at det ikke er Grundtvigs ret til at kæmpe for egne synspunkter, der er problemet. Det er argumenterne og måden, hvorpå de fremføres, der er problemet. Hans polemiske form beskrives på følgende måde: “Det er vist [dvs. helt bestemt] en Velgjerning, at tage et Sandskorn ud af sin Næstes Øie, men vist [dvs. helt bestemt] ogsaa en Ugjerning, om man tillige river Øiet ud” (*Ny Freia 1827*, s. 146).

For at forstå Grundtvigs litterære testamente anbefaler “Ts.” hver enkelt læser at oversætte det til sit eget sprog og derefter få Grundtvig til at attestere med underskrift, at man har forstået det korrekt. Selv har “Ts.” opgivet at forstå testamentet og tilskriver det den kendsgerning, at han blot er en beskeden prosaiker.

På grund af sin beskedne status som prosaiker ser “Ts.” derfor ingen bedre vej:

end at sætte [sig] i Berøring med Grundtvig, der udtrykkelig siger, at han er i Stand til at meddele Andre den [dvs. navnkundigheden] ved Berøring – jeg formoder paa samme Maade som Zitter-Aalen [dvs. den elektriske ål] (Ny Freia 1827, s. 146).

Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Literaire Testamente blev også omtalt i *Allgemeine Kirchenzeitung* under rubrikken “Kirchenchronik und Miscellen”, og heller ikke her for det gode. Anledningen var udgivelsen af *Christelige Prædikener eller Søndags-Bog*, bd. 1 (1828). Udgivelsen indeholder Grundtvigs prædikener fra tiden som kapellan ved Vor Frelzers Kirke. Den anonyme omtale i *Allgemeine Kirchenzeitung* nævner kort striden mellem H.N. Clausen og Grundtvig i forbindelse med *Kirkens Gienmæle* (1825), og hvordan Grundtvigs kritik dér resulterede i en dom for injurier, og hvordan den førte til, at han nedlagde sit embede (*Allgemeine Kirchenzeitung* 1828, sp. 455). Det litterære testamente læses i omtalen som et uforståeligt partsindlæg i striden med Clausen. Læseren vil ifølge den anonyme anmelder formentlig fælde en dom over testamentet, der svarer til, hvad en unavngiven fransk forfatter siger om enkelt og dobbelt galskab: “der einzel[n]e Galimathias ist, wenn der Verf. weiß, was er schreibt, der Leser aber nicht; der doppelte, wenn weder der Verfasser noch der Leser versteht, was er schreibt” (sp. 455; da. “den enkelte galimatias er, når forfatteren ved, hvad han skriver, uden læseren gør det; den dobbelte galimatias er, når hverken forfatteren eller læseren forstår, hvad han skriver” (overs. GV). Omtalen slår til sidst fast, at Grundtvigs skrifter præges af en udtalt forfængelighed (s. 455 f.).

De mange detaljer vedr. Grundtvigs forhold gør det nærliggende at antage, at omtalen er skrevet af en lokal skribent med et indgående kendskab til det teologiske miljø i København.

Gustav Ludvig Baden nævner kort det litterære testamente i artiklen “Adonierne eller Katolikernes Paaskefæst”. Han mener, at testamentet i højere grad ligner et værk af en fortvivlet end en gudhengiven mand. Han skriver i tillæg, at Grundtvig er uden kendskab til kirkefædrene, og at lærdom ikke er hans sag (Baden 1827, bind 7, s. 381).

6 Censurens betydning

Censuren blev ophævet den 1. november 1837. Det skete som følge af en ændring i loven om trykkefrihed, hvorefter først tredje dom ville medføre censur. Grundtvig søgte derfor den 11. december om fritagelse for censuren, prins Christian Frederik allerede den 28. december 1837 kunne lykønske ham med (Breve 2 1926, s. 286 f.).

I de 11 år Grundtvig var underlagt censur, udgav han lidt over 100 værker (Lundgreen-Nielsen 2007, s. 57). Skønt censuren ikke hindrede, men blot forsinkede hans udgivelser, var der ingen tvivl om, at han ikke brød sig om den. Forsinkelserne var dog sjældent langvarige (Johansen 1957, s. 51-53), f.eks. udkom *Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Literaire Testamente* blot to dage efter, at politiet havde givet tilladelse til trykningen.

Heller ikke Steen Johansen mener, at censuren på nogen måde påvirkede hans produktivitet negativt. Skønt han nok var bitter og irriteret over censuren, synes følelsen "ikke i mindste maade at have standset eller sinket hans litterære produktion" (Johansen 1957, s. 55), hvad listen over værker, Grundtvig fik censureret, til fulde dokumenterer (s. 51-53). Paul Holt mener tilmed, at censuren synes at have påvirket forfatterskabet i "en (nyttig) modererende Retning" (Holt 1933, s. 172).

7 Efterliv

Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Litteraire Testamente blev ikke genudgivet i Grundtvigs levetid. I *Udvalgte Skrifter* læses testamentet som udtryk for Grundtvigs sindsstemning efter dommen for injurier og som et alvorligt ment ønske om at forlade Danmark (Udvalgte Skrifter, bd. 5, s. 154). Senere læses værket som et overgangsværk. Ifølge Flemming Lundgreen-Nielsen markerer testamentet, at Grundtvig tog afsked med rollen som litterat for at gå sine egne veje i forhold til samtiden. Da han vender tilbage til litteraturen i 1830'erne, er det ikke som "én af de mange danske forfattere, men som Grundtvig og helt på egne betingelser" (Lundgreen-Nielsen 1980b, s. 880).

8 Anvendt litteratur

- Adriansen, Inge (2006) "Grundtvigs bidrag til udvikling af danske nationale symboler" i *Grundtvig-Studier 2006*, s. 67-98. København.
- *Allgemeine Kirchenzeitung* (1828), nr. 56, 6. april. Darmstad.
- Auken, Sune (2005) *Sagas spejl. Mytologi, historie og kristendom hos N.F.S. Grundtvig*. København.
- Baden, Gustav Ludvig (1827) "Adonierne eller Katolikernes Paaskefæst" i *Archiv for Psychologie, Historie, Literatur og Kunst*, udg. Niels Christian Øst, bind 1-12, bind 7, s. 379-388. København.
- *Bibliografien*, se Johansen, Steen (1948-1954).
- Borum, Poul (1983) *Digteren Grundtvig*. København.
- *Breve 2 1926*, se Grundtvig, N.F.S (1926).
- Dam, Poul (1999) "Noget om Myterne omkring den Clausen'ske injuriersag og Grundtvigs censurperiodes afslutning" i *Grundtvig-Studier*, s. 7-26. København.
- Grundtvig, N.F.S. & B.S. Ingemann (1882) *Grundtvig og Ingemann. Brevvexling 1821-1859*, udg. Svend Grundtvig. København.
- *Danne-Virke*, se Grundtvig, N.F.S. (1816-1819).
- Erslew, Thomas Hansen (1843) *Almindeligt Forfatter-Lexicon for Kongeriget Danmark med tilhørende Bilande, fra 1814 til 1840, eller*

Fortegnelse over de sammesteds fødte Forfattere og Forfatterinder, som levede ved Begyndelsen af Aaret 1814, eller siden ere fødte, med Anførelse af deres vigtigste Levnets-Omstændigheder og af deres trykte Arbejder; samt over de i Hertugdømmerne og i Udlandet fødte Forfattere, som i bemeldte Tidsrum have opholdt sig i Danmark og der udgivet Skrifter, bind 1. København.

- Erslew, Thomas Hansen (1858) *Supplement til "Almindeligt Forfatter-Lexicon for Kongeriget Danmark med tilhørende Bilande"*, indtil *Udgangen af Aaret 1853*, bind 1. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1816-1819) *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 1-4. København.
- Grundtvig, N.F.S (1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*, udg. Georg Christensen & Stener Grundtvig, bind 1-2, bind 2: (1821-1872). København.
- Holm, Anders (2001) *Historie og efterklang. En studie i N.F.S. Grundtvigs tidsskrift Danne-Virke*. Odense.
- Holt, Paul (1933) "Grundtvig under Censur" i *Kirken. Tidsskrift for kirkelig Orientering*, nr. 5, s. 163-172. København.
- Johansen, Steen (1948-1954) *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter*, bind 1-4. København.
- Johansen, Steen (1957) "N.F.S. Grundtvig og censuren" i *Fund og Forskning i Det Kongelige Biblioteks Samlinger*, bind 4, s. 48-57. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980a) "'Rød og hvid i Billedsalen.' Grundtvigs døds- og mindedigte I" i *Grundtvig-Studier*, s. 23-60. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980b) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (2007) "Grundtvig og censuren" i *Grundtvig-Studier*, s. 44-90. København.
- *Ny Freia* (1827), nr. 18, udg. Johannes Christian Lange. København.
- (1957-1964) *Registrant over N.F.S. Grundtvigs papirer*, udg. Grundtvig-Selskabet af 8. September 1947 & Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, bind 1-30. København.
- Schiller, Johann Christoph Friedrich von (1988) "Resignation" i *Werke und Briefe*, bind 1-12, s. 168-171. Frankfurt am Main.
- Thaning, Kaj (1963) *Menneske først – Grundtvigs opgør med sig selv*.

København.

- Thyssen, Anders Pontopiddan (1965) "Skolen for livet. Om K . E. Bugges disputats" i *Grundtvig-Studier 1965*, s. 90-111. København.
- Trykkefrihedsforordningen (1799) *Forordning, som nærmere forklarer og bestemmer Trykkefriehedens Grændser. Friderichsberg Slot, den 27de September 1799*. København.